

ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΤΟ 1920

ΦΟΥΛΑΤΖΙΚ

Ένα «Δίστομο»
στη Βιθυνία
της Μικράς Ασίας

ΤΟΥ ΒΛΑΣΗ ΑΓΤΖΙΔΗ*

Μία από τις πλέον άγνωστες σελίδες του μικρασιατικού δράματος ξετυλίχθηκε στη Βιθυνία, στη βορειοδυτική Μικρά Ασία. Ενενήντα χρόνια μετά τα όσα συνέβησαν στην περιοχή της Νικομήδειας, η σε βάθος μελέτη ακόμα εκκρεμεί. Εν τούτοις, όμως, κάποια στιγμιότυπα χρησιμοποιούνται ως επιχείρημα αρνητιστικών (negotiationism) προσεγγίσεων στην περί των μικρασιατικών ιδεολογική σύγκρουση.

Η περιοχή της Βιθυνίας –που το Μεσαίωνα οι Σελτζούκοι αποκαλούσαν Villayet i Yunani, δηλαδή «Ελλάδα»– χαρακτηριζόταν στις αρχές του 20ού αιώνα από την πολυεθνικότητα. Ρωμιοί (ελληνόφωνοι), τουρκόφωνοι και κάπιοι (σλαβόφωνοι), Αρμένιοι (αρμενόφωνοι και τουρκόφωνοι), Εβραίοι, Λεβαντίνοι, Μουσουλμάνοι (τουρκόφωνοι, αλβανόφωνοι, σλαβόφωνοι, κιρκασιόφωνοι, αμπαζόφωνοι) συναπαρτιζαν το πολύχρωμο εθνολογικό μωσαϊκό της περιοχής. Τα πρώτα σημάδια, ότι έφτανε στο τέλος της η κατά τα άλλα ειρηνική ζωή, θα εμφανιστούν όταν θα εγκατασταθούν στην περιοχή οι «μποςνάκηδες», δηλαδή σλαβόφωνοι μουσουλμάνοι πρόσφυγες από τις περιοχές της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Οι επίλυδες αυτοί θα επανδρώσουν σε μεγάλο βαθμό τις σκληρές εθνικιστικές οργανώσεις που θα συγκροτήσουν στην αρχή οι Νεότουρκοι και οι κεμαλικόι αργότερα.

Στη συνέχεια, με την ισχυροποίηση των Νεότουρκων, τη σκλήρυνση της πολιτικής τους και την έναρξη των διώξεων από το 1914, οι συνθήκες ομαλής διεθνιστικής συμβίωσης θα διαταραχθούν έντονα.

Η πρώτη περίοδος των σκληρών διωγμών (1914-1918) κατά των χριστιανικών κοινοτήτων θα λάβει τέλος με την ήττα της νεοτουρκικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η δεύτερη φάση των διώξεων θα ξεκινήσει με τη συγκρότηση του κεμαλικού εθνικιστικού μετώπου. Σύμφωνα με τον Τούρκο ιστορικό Taner Aksam, οι πρώτες δυνάμεις που θα επανδρώσουν το κεμαλικό στρατόπεδο θα είναι οι παλιοί παρακρατικοί εθνικιστές των Teskilat i Mahsusa που βαρύνονταν με τα εγκλήματα γενοκτονίας της πρώτης περιόδου και διώκονταν από τις επίσημες οθωμανικές αρχές της Κωνσταντινούπολης.

Κεμαλικόι εναντίον όλων

Σύμφωνα με τις καταγγελίες της οθωμανικής κυβέρνησης, ο Μουσταφά Κεμάλ είχε προσανατολίσει τις άτακτες ομάδες που συντάχθηκαν μαζί του στη λεπλασία και την καταστροφή των χριστιανικών πόλεων, κωμπούλεων και χωριών που βρίσκονταν εντός της εμβέλειας δράσης τους. Στο πλαίσιο αυτό θα συμβεί το ολοκαύτωμα της ελληνικής κωμπούλης Φούλατζικ (Φωλίτσα) του Νομού Νικομήδειας (Izmit) στις 23 Ιουνίου 1920. Ο Δ. Σταματόπουλος αναφέρει ότι «πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή ο πληθυσμός του χωριού ανερχόταν σε 2.500 κατοίκους (700 σπίτια)». Λίγες μέρες αργότερα θα ακολουθήσει και η σφαγή της ελληνικής κοινότητας της πόλης της Νικομήδειας.

Το μέτωπο της σύγκρουσης στην περιοχή έχει πολύ ενδιαφέρον και υπονομεύει εντελώς τον παραδοσιακό τρόπο με τον οποίο ακόμα και μοντέρνοι ιστορικοί προσεγγίζουν τα γεγονότα.

Από τη μια υπάρχουν οι κεμαλικές ένοπλες ομάδες

Η χαρμή Βασιλική με την κόρη της Νυμφούρας, ώλιου σοσολεμικά ωλοίο του τους βήγει στην ιρασασημά, 1922

που έχουν εντολή να εκκαθαρίσουν την περιοχή από τους ανεπιθύμητους πληθυσμούς, κυρίως από τους χριστιανικούς (ελληνικούς και αρμενικούς), αλλά και τους οθωμανικούς (δηλαδή πληθυσμούς πιστούς στο σουλτάνο και το χαλιφάτο), εβραϊκούς, καθώς και τους εχθρικά διακείμενους προς τους κεμαλικούς μουσουλμανικούς (εθνόττες του Καυκάσου που κατοικούσαν στη Βιθυνία, όπως Κιρκάσιοι, Αμπαζίοι κ.ά.) και από την άλλη όλοι οι υπόλοιποι.

Ο ελληνικός στρατός έφτασε στην περιοχή ένα χρόνο μετά τις σφαγές, στις 7-11 Ιουνίου του 1921, έπειτα από αίτημα των συμμαχικών αρχών που αδυνατούσαν να αντιμετωπίσουν τις κεμαλικές επιθέσεις στη ζώνη ευθύνη τους. Τα γεγονότα που ακολούθησαν σχετίζονται κυρίως με τη διεθνή χρησιμοποίηση από συγκεκριμένους πολιτικούς κύκλους των αντεκδικήσεων που έκαναν αρμενικές, ελληνικές, κιρκασιανές και αμπαζόζικες ένοπλες ομάδες κατά του άμαχου τουρκικού πληθυσμού, που είχε συνταχθεί με τους κεμαλικούς, και των αγριοτήτων που όντως διαπράχθηκαν. Οι βιαιοπραγίες αυτές θα συμβούν σε μια δύσκολη για τους Έλληνες ιστορική στιγμή: οι εκλογές του Νοεμβρίου του '20 είχαν φέρει στην εξουσία

τους παλιούς φιλογερμανούς του Λαϊκού Κόμματος, οι οποίοι παλινόρθωσαν τη μοναρχία και το βασιλιά Κωνσταντίνο, παρ' όλες τις έντονες αντιδράσεις και προειδοποιήσεις των Γάλλων και των Βρετανών. Ως αντίδραση σ' αυτές τις εξελίξεις οι έως τότε σύμμαχοι άρχισαν να προσεγγίζουν τον Μουσταφά Κεμάλ. Ειδικά οι Γάλλοι και οι Ιταλοί είχαν πλέον εμφανίσει ανοιχτή ανθελληνική και φιλοκεμαλική στάση. Οι Βρετανοί είχαν προβεί σε κήρυξη ουδετερότητας.

Οι ελληνικές εκλογές

Οι εκλογές στην Ελλάδα ενίσχυαν επίσης, εις βάρος της κυρίαρχης έως τότε φιλελληνικής πολιτικής του Λόιντ Τζορτζ, το φιλοκεμαλικό στρατόπεδο των «αποικιστών», που δεν ήθελε την υπερίσχυση της Ελλάδας στο μικρασιατικό χώρο. Στο στρατόπεδο των «αποικιστών» ανήκαν τόσο ο Ουίνστον Τσόρτσιλ όσο και ο ελληνιστής Αρνολντ Τόμπι. Οι αντεκδικήσεις στη Νικομήδεια θα χρησιμοποιηθούν από τις φιλοκεμαλικές δυνάμεις των συμμάχων για να επηρεάσουν αρνητικά την κοινή γνώμη των κρατών τους. Ακριβώς το ρόλο αυτό έπαιξαν με επιτυχία τόσο ο Τόμπι όσο και η Διασυμμαχική Επιτροπή που διερεύνησε τα